
A N N A L E S
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XLVIII, 1

SECTIO H

2014

Recenzje

Reviews

Recenzja monografii dr. Adama Adamczyka pt. *Efektywność fiskalna bodźców podatkowych wspierających działalność badawczo-rozwojową przedsiębiorstw* (Wydawnictwo Zapol, Szczecin 2013, ss. 270)

Innowacje stanowią podstawowy warunek wzrostu gospodarczego we współczesnej ekonomii. Inwestycje w działalność badawczo-rozwojową odgrywają kluczową i niekwestionowaną rolę w kreowaniu rozwoju, co dodatkowo wzmacnia znaczenie innowacji. Problematyka monografii zarówno obejmuje rozważania dotyczące polityki państwa we wspieraniu działalności gospodarczej, jak i prezentuje koncepcję wykorzystania bodźców podatkowych w finansowaniu działalności B + R. Autor potwierdza stanowisko, że nakłady na rozwój oceniane są jako niewystarczające, i ten stan rzeczy jest, według niego, determinowany przez zaistnienie dwóch grup czynników. Pierwsza z nich zależy od występowania tzw. efektów przenikania wyników prac B + R od podmiotów prowadzących działalność badawczą do innych przedsiębiorstw. Druga grupa czynników wskazanych przez autora jest skorelowana ze specyfiką tej działalności, która sprawia, że podmioty gospodarcze napotykać na trudności w jej finansowaniu.

Autor, prowadząc swoje badania, potwierdza znaczenie publicznego wspierania działalności B + R dla rozwoju społeczeństwa, a zwłaszcza przedsiębiorstw. Pomimo niskiego poziomu nakładów przedsiębiorstw na badania i rozwój oraz dużej popularności w wielu krajach podatkowych instrumentów wspierania sfery B + R w Polsce nie stosuje się obecnie powszechnie dostępnych bodźców podatkowych oddziałujących lub mogących oddziaływać na tę sferę. Rozważania prowadzone przez dr. Adama Adamczyka potwierdzają, że pomimo zasadności publicznego wsparcia dla działalności B + R w formie bodźców podatkowych sytuacja znacząco komplikuje się na skutek oddziaływania kryzysu. Autor udowadnia, że proces rozprzestrzeniania się zjawisk kryzysowych na sferę finansów publicznych stwarza konieczność konsolidacji fiskalnej. Wykorzystywanie zaś w takich warunkach bodźców wspierających działalność B + R może przyczynić się zarówno do wzrostu deficytu budżetowego, jak i deficytu finansów publicznych. Problem ten bezsprzecznie nabiera szczególnego znaczenia.

Monografia jest niezwykle interesującym studium, w którym Autor postawił sobie za cel udzielenie odpowiedzi na pytanie: Czy bodźce podatkowe wspierające działalność B + R przedsiębiorstw mogą być efektywne fiskalnie w polskich warunkach, jak również czy ich zastosowanie znajduje obecnie uzasadnienie? Poszukując odpowiedzi na to skomplikowane pytanie, opracował metodę umożliwiającą określenie fiskalnych konsekwencji zastosowania powszechnych podatkowych bodźców wspierających działalność B + R przedsiębiorstw. Ponadto wynikiem prowadzonych przez niego badań opublikowanych w monografii jest ważna z perspektywy poznawczej analiza wpływu bodźców podatkowych na rozmiary działalności B + R uwzględniająca wpływ ograniczeń przedsiębiorstw w kwestii dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania.

Zachęcając czytelnika do lektury opracowania 270-stronicowego, należy wskazać, że składa się ono z sześciu merytorycznych rozdziałów, zawierających połączone ze sobą w logiczny sposób i nawzajem przenikające się treści, które tworzą spójną całość. Pierwsze trzy rozdziały mają charakter teoretyczny, czwarty zawiera rozważania dotyczące praktyki stosowania bodźców wspierających działalność B + R, a piąty prezentuje zagadnienia metodyczne dotyczące części analityczno-badawczej. W ostatnim, najciekawszym rozdziale opracowano szereg rozwiązań zmierzających do wskazania, jak powinny być wykorzystane bodźce podatkowe we wspieraniu działalności B + R w Polsce.

W rozdziale pierwszym Autor przedstawia założenia polityki państwa we wspieraniu działalności gospodarczej. Podnosi tu zarówno kwestie zasadności interwencji państwa w działalność gospodarczą, jak i w sferę B + R. Ważną sprawą w tej części jest bardzo merytoryczna dyskusja nad problemem doboru instrumentów służących interwencji państwa zmierzającej do ograniczenia skutków zawodności mechanizmu rynkowego, ze szczególnym uwzględnieniem korekcyjnego opodatkowania.

Rozdział drugi determinuje dyskusja nad problemem dopuszczalności wprowadzenia podatkowych instrumentów wspierania działalności B + R. Jest ona prowadzona na tle funkcji i zasad opodatkowania. Wagę problemu, jak również wartość merytoryczną tej części monografii podnosi umieszczenie rozważań w kontekście międzynarodowym. Rozdział trzeci książki to przemyślenia teoretyczne, które wskazują na podejście do bodźców podatkowych jako narzędzia ograniczającego bariery w finansowaniu działalności B + R. Można wskazać, że Autor sprawnie żongluje teoriami, co nie tylko pozwala stwierdzić, że przeprowadzono dobrą dyskusję naukową, ale przede wszystkim że rozważania sformułowane w sposób mogący zainteresować praktyka, doradcę podatkowego, jak również finansistę i urzędnika państwowego.

Rozdział czwarty i piąty mają charakter warsztatowo-badawczo-koncepcyjny. Autor prezentuje w nich szereg argumentów, często popartych badaniami oraz logicznym wywodem. Zawarte są w tych dwóch częściach zarówno koncepcje, podejście do pomiaru oddziaływania opodatkowania na działalność B + R, jak i do szacowania wrażliwości nakładów B + R na bodźce podatkowe.

Badania zaprezentowane w niniejszej monografii mają charakter poznawczy. Autor wprowadził pojęcie efektywności fiskalnej bodźców podatkowych oraz zaproponował metodykę jej szacowania w odniesieniu do bodźców wspierających działalność B + R. Z naukowego punktu widzenia ważne jest również przeprowadzenie dowodu na zasadność stosowania bodźców podatkowych – Autor wykazał wyraźnie, że tego typu instrumenty mogą być zgodne z zasadami opodatkowania oraz że są one korzystne z punktu widzenia realizowanych poprzez opodatkowanie funkcji.

Zachęcam wszystkich chcących zgłębić zagadnienia podatkowe, a także zainteresowanych finansami przedsiębiorstwa oraz wspieraniem ich rozwoju do lektury opracowania. Czytelnik znajdzie w nim nie tylko rozważania teoretyczne (jak może sugerować tytuł czy zawartość spisu treści), ale przede wszystkim badania potwierdzające wysuwane tezy, interesującą argumentację oraz gotowe rozwiązania. Jest to książka ważna również z punktu widzenia praktycznego. Może stanowić ważny, a wręcz przełomowy zbiór propozycji na temat tego, jak państwo powinno wspierać przedsiębiorstwa i kształtować swoją politykę podatkową tak, aby działalność B + R rozwijała się i stanowiła podstawę do dynamicznego rozwoju społeczeństwa.

Prof. dr hab. Beata Zofia Filipiak

Recenzja książki Michała Gabriela Woźniaka *Gospodarka Polski 1990–2011, t. 1: Transformacja* (Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, ss. 354)

Recenzowana książka składa się z 10 rozdziałów merytorycznych, wprowadzenia, bibliografii, spisu tabel, spisu rysunków, aneksu, indeksów skrótów, nazwisk i haseł. Jest ona plonem projektu badawczego finansowanego przez Komitet Badań Naukowych, ale także rezultatem wieloletnich studiów Autora, który poszukiwał mechanizmów regulacji procesów gospodarczych i tę wiedzę porządkował. Podstawę rozważań stanowi transformacja systemowa, traktowana przez Autora jako zasadnicza zmiana logiki postępowania podmiotów gospodarczych. Ostatnie ćwierćwiecze Profesor nazywa czasem wielkiej transformacji, dokonującej się w rozmaitych warunkach, we wszystkich dziedzinach życia ludzkiego.

Należy nadmienić, że książka jest nie tyle podręcznikiem ekonomii, ile rozpoznaniem, badaniem i interpretacją współczesnych wyzwań i uwarunkowań polskiej transformacji systemowej.

Kilka oryginalnych i cennych myśli Autora znajduje się we wprowadzeniu do pracy (gdzie określono także jej istotę i zakres). Należy się zgodzić z Profesorem, kiedy twierdzi, że transformacja w krajach posocjalistycznych jest skutkiem dużej zmienności oraz różnorodności zjawisk obejmujących wszystkie sfery życia człowieka. Doszło do ogromnego przyspieszenia przepływów finansowych i technologii, obiegu informacji, metod zarządzania i kapitału ludzkiego. Dla społeczeństwa był to wystarczający bodziec, aby dążyć do uryn-kowienia gospodarki.

Autor zwraca uwagę na piętrzące się, z różnych powodów, trudności dotyczące przebiegu badań naukowych. Każde unikać tzw. szumów informacyjnych, które mogą płynąć ze zideologizowanych modeli i teorii często opartych na założeniach nadmiernie redukujących motywy ludzkiego działania. Dużym utrudnieniem w uzyskaniu wiedzy naukowej, także na temat zmian systemowych, jest – zgodnie z nazwą przyjęta przez Autora – relatywizm moralny, który dramatyzuje problemy wyboru współczesnego człowieka. Profesor ubolewa nad szerzącym się lekceważeniem wobec odkryć i sprzeniewierzeniem się misji nauki. Utрудnienia te uprawniają Autora do przyjęcia kilku hipotez, mających ułatwić określenie

przyczyn, przebiegu i dalszych kierunków transformacji systemowej w Polsce. Szczególną uwagę Profesor poświęca modernizacji ukierunkowanej na spójność społeczno-ekonomiczną. Autor pracy uważa, że znaczenie podstawowe w procesie transformacji ma związek spójności i modernizacji, ale jego siła jest na razie nieznacząca. Powstają dylematy harmonizowania efektywności ekonomicznej i sprawiedliwości społecznej. Według Autora modernizacja służąca osiągnięciu spójności społeczno-ekonomicznej powinna być brana pod uwagę jako podstawa wszystkich działań, które mają usprawnić mechanizmy, procedury i instrumenty systemu ekonomicznego. Opowiada się za tym, by w reformach systemowych dominowało podejście zintegrowane, interdyscyplinarne i eklektyczne. Taki sposób postępowania ułatwia odtworzenie przebiegu procesów transformacji i polityki gospodarczej i ocenę ich wpływu na przyszłe procesy rozwojowe.

W rozdziale pierwszym Profesor zapoznaje czytelnika z kryteriami oceny systemów ekonomicznych. Omówienie kryteriów poprzedza charakterystyką wyznaczników wartościujących te systemy. Do kryteriów zalicza kryterium wzrostu gospodarczego, kryterium rozwoju, kryterium stabilizacji, kryterium efektywności ekonomicznej, kryterium sprawiedliwych możliwości społecznych, kryterium oceny postępów urynkowienia i spójności społeczno-ekonomicznej.

Każde z nich jest przez Autora wnikliwie oceniane. Zgromadził on w tym celu bogatą literaturę oraz argumentację. Należy zwrócić uwagę na jego rozległą wiedzę profesjonalną. Znakomicie posługuje się on różnymi źródłami literatury przedmiotu i opracowań. Powołuje się na przykład na pracę noblisty Milтона Friedmana, jednego z najsłynniejszych ekonomistów XX wieku. Transformacja systemu jest problemem złożonym, wymagającym od badacza precyzyjnych narzędzi poznawczych, umiejętności wnikliwej analizy rozmaitych źródeł. Tylko doświadczony pracownik naukowy, obiektywny i sumienny, może sobie z tym problemem poradzić.

W rozdziale drugim Profesor zajmuje się koncepcją polskiej drogi do urynkowienia. Znajdujemy tu teoretyczne ujęcie kompleksowości transformacji systemu ekonomicznego. W teorii ekonomii nie uzgodniono optymalnej ścieżki przejścia od nieprywatnej gospodarki centralnie planowanej do sprawnej gospodarki rynkowej. Nawiasem mówiąc, nie wybrano też modelu kapitalizmu. Pytań, na które nie ma odpowiedzi, pojawia się więcej.

W dalszych partiach tego rozdziału Autor rozważa problem transformacji ekonomicznej w kontekście modernizacji państwa, błędy w realizacji urynkowienia i trudności wynikające z dynamiki transformacji. Proces transformacji – zdaniem Autora – nie prowadzi do modernizacji ukierunkowanej na spójność społeczno-ekonomiczną, chociaż zależność ta ma znaczenie podstawowe. Dotąd siła tego związku jest nieznacząca. Nie można zatem ustalić cezury czasowej zakończenia tej transformacji.

Wprowadzenie gospodarki rynkowej wymagało – ogólnie mówiąc – usunięcia norm sterująco-regulacyjnych typowych dla gospodarki nakazowo-rozdziałowej. Powiązania pionowe należało zastąpić koordynacją rynkową. Rozległa deregulacja przebiegła w Polsce w dwóch fazach. Zagadnieniom tym poświęcono rozdział trzeci. W fazie pierwszej tego procesu skoncentrowano się na legislacji nowego porządku ekonomicznego, w drugiej zaś zapoczątkowano długotrwały proces dostrajania parametrów rynkowych. Autor pracy szczegółowo omawia deregulację rynku towarów i usług, pracy i rynków finansowych.

W kolejnych rozdziałach Profesor omawia decentralizację sfery budżetowej, deregulację fiskalną, komercjalizację usług społecznych i demonopolizację gospodarki.

W dalszych, równie ciekawych rozdziałach Autor zwraca uwagę na błędy poczynione w transformacji praw własności. Twierdzi, iż nieroztropnie prywatyzowano sektor hutniczy, cementowy, cukrowniczy i ubezpieczeniowy. Zdarzały się błędy w wycenie majątku. Co do reprivatyzacji Profesor przekonuje, że byłym właścicielom znacjonalizowanego majątku należałoby wypłacić odszkodowanie. Dużym błędem w procesie prywatyzacji jest brak wskazania przedsiębiorstw i sektorów strategicznych, w których państwo powinno mieć decydującą pozycję lub wyłączność.

Dwa ostatnie rozdziały dotyczą zawilości polityki gospodarczej i głównej wady polskiej transformacji. Autor omawia też układ warunków zewnętrznych, które mają duży wpływ na udany przebieg reform w naszym kraju. Nie można także pomijać poglądu, iż przyszłość reform w Polsce staje się funkcją pomyślnego rozwiązania kryzysu zadłużeniowego.

Złożoność współczesnych zjawisk ekonomicznych wymaga od nauk społecznych rzetelnej wiedzy naukowej, staranności badawczej i przejrzystości języka naukowego. Zalety te nie są obce prof. Michałowi G. Woźniakowi.

Pragnę też poinformować, że ukazały się już wszystkie trzy tomy „trylogii transformacyjnej” pt. *Gospodarka Polski 1990–2011*, a mianowicie omówiona powyżej *Transformacja* oraz *Modernizacja* i *Droga do spójności społeczno-ekonomicznej*. Recenzowany tom pierwszy jest doskonałym dziełem autorstwa prof. Woźniaka. Dwa następne zostały przygotowane z Jego udziałem i pod Jego redakcją naukową. Przy okazji stwierdzam, że trylogia ta jest godna polecenia – została przygotowana rzetelnie i zawiera duży wkład analizy porównawczej.

Prof. dr hab. Jan Zalewa